

7 STÖD FÖR LÄRANDE OCH SKOLGÅNG

7.1 Principerna för stöd

I Helsingfors genomförs såväl undervisning som elevstöd med utgångspunkt i att varje elev utifrån sina egna förutsättningar ska få uppleva framgång i lärandet, utvecklas som en lärande individ och växa och bildas som människa.

Det finns tre nivåer av stöd för lärande och skolgång: allmänt, intensifierat och särskilt stöd. Stödet som eleven ges ska vara flexibelt, långsiktigt planerat och förändras i enlighet med behovet av stöd. Stödet ges på den nivå och i den form som behövs så snart behovet av stöd uppstår, och det ges så länge det behövs. Enligt lagen om grundläggande utbildning kan eleven eller vårdnadshavaren inte vägra mottagandet av stöd.

Undervisningen och stödet ska ordnas utgående från såväl den enskilda elevens som hela undervisningsgruppens styrkor och vad eleverna behöver utveckla och lära sig. Det är viktigt att lärandet kan löpa obehindrat och att inlärningssvårigheter förebyggs och upptäcks på ett tidigt stadium. Stöd för lärande och skolgång innebär både lösningar som berör hela gruppen och lärmiljön och lösningar som möter elevernas individuella behov. Först granskas de befintliga arbetssätten, undervisningsarrangemangen och lärmiljöerna och hur de lämpar sig för eleven. Utifrån det bedöms om man genom att ändra på dem kunde hitta bättre pedagogiska lösningar för eleven. Undervisningen och stödet ska planeras med beaktande av att behovet av stöd kan variera från tillfälligt till kontinuerligt, från mindre till mer omfattande eller från en form av stöd till flera former av stöd.

Syftet med stöd är att förhindra att problemen växer, blir långvariga och komplicerade. Det är viktigt att ge eleven möjligheter att uppleva att han eller hon lyckas i lärandet och som medlem i gruppen och att stödja elevens positiva uppfattning om sig själv och skolarbetet. Pedagogisk sakkunskap, samarbete mellan lärarna och yrkesövergripande samarbete inom elevvården är viktigt för att behovet av stöd ska upptäckas, när man bedömer behovet av stöd samt när stödet planeras och genomförs. Vilka yrkespersoner som ska delta i samarbetet avgörs från fall till fall.

Eleven ska i första hand ges stöd i sin egen undervisningsgrupp och skola genom olika flexibla arrangemang, om inte elevens bästa nödvändigtvis förutsätter att eleven flyttas till en annan undervisningsgrupp eller skola.

Det är speciellt viktigt att se till att stödet fortsätter när ett barn övergår från förskoleundervisning till grundläggande utbildning, inom den grundläggande utbildningen och då eleven övergår från den grundläggande utbildningen till andra stadiet.

7.1.1Handledning i samband med stöd

Det är alla lärares uppgift att handleda en elev som behöver stöd för sin skolgång och i studierna i olika läroämnen. Handledningen ska gälla alla undervisningssituationer, läroämnen och den respons eleven får. Målet med handledningen är att stärka elevens självförtroende, förmåga att utvärdera sig själv och lära sig lära och förmåga att planera sin framtid. Uppmärksamhet fästs vid elevens eventuella behov av stöd i fråga om vardagshantering, planering av studier, studiefärdigheter och samarbetsförmåga. Dessa

färdigheter ska stärkas med ändamålsenliga metoder och handledning. Genom handledningen ska eleven lära sig att ställa upp mål för sitt lärande och att ta ansvar för sina studier.

Handledningsperspektivet ska beaktas när elevens behov av intensifierat stöd och särskilt stöd bedöms. Som en del av den pedagogiska bedömningen eller den pedagogiska utredningen utvärderas hur den handledning som eleven fått tidigare har räckt till och vilken inverkan den haft och om eleven har fortsatt behov av handledning. Målen och åtgärderna angående handledning skrivs också in i planen för elevens lärande eller den individuella planen (IP) för hur undervisningen ska ordnas.

Handledande stöd ska planeras i nära samarbete med eleven och vårdnadshavaren. Sakkunskapen hos elevvårdspersonalen och eventuell biträdande personal ska också utnyttjas.

I den handledning som ges i slutskedet av den grundläggande utbildningen ska man tillsammans med eleven utreda lämpliga möjligheter till fortsatta studier och kontrollera att det stöd som eleven behöver fortsätter på andra stadiet. Eleven och vårdnadshavaren till den elev som behöver stöd ska i slutskedet av den grundläggande utbildningen ges information och möjlighet att diskutera med elevhandledaren och sakkunniga inom elevvården om särskilda frågor i anslutning till elevens fortsatta studier.

7.1.2 Samarbete mellan hem och skola i samband med stöd

När en elev har behov av stöd ökar betydelsen av samarbete mellan hem och skola. Samarbetsmetoder och -modeller ska utvecklas för hela den grundläggande utbildningen och för övergångarna. Samarbetet med vårdnadshavarna bygger på ömsesidigt förtroende. Skolpersonalen ska känna till de lagar och föreskrifter som gäller samarbetet med vårdnadshavaren i anslutning till elevens stöd. Vårdnadshavarna ska informeras om hur dessa tillämpas i skolans vardag, t.ex. om hur ärenden som gäller en elev behandlas, hur uppgifter fås och lämnas ut samt om sekretess. Det är viktigt att skolans personal kontaktar hemmet genast när det framgår att en elev har problem i lärandet eller skolgången eller elevens välbefinnande är i fara.

Eleverna och vårdnadshavarna ska informeras om möjligheterna att få stöd, att det finns tre nivåer av stöd och vilka former av stöd som finns att tillgå. Att bedöma elevens framsteg och behov av stöd och att planera stödet ska ingå i det regelbundna samarbetet mellan hem och skola.

Målet är att handla i samförstånd med eleven och vårdnadshavaren. Vårdnadshavarna ska uppmuntras att för sin del stödja sitt barns målinriktade lärande och skolgång.

7.2 Allmänt stöd

Allmänt stöd är att främja samtliga elevers inläring och välmående. Allmänt stöd ska ges genast när behovet av stöd uppstår och det krävs inga särskilda undersökningar eller beslut för att påbörja stödet. En god grundläggande utbildning lägger grunden för samtliga elevers lärande och välbefinnande. Uppmärksamhet fästs vid att utveckla skolans verksamhetskultur och -miljö. Undervisningen ska ta hänsyn till både gruppens och den enskilda elevens behov. Centralt är att i skolan skapa och främja en kultur där alla parter är delaktiga i att utveckla skolans verksamhet. Eleverna blir bemötta och hörda, de kan vara med om att skapa och utveckla skolans verksamhetskultur och -miljö. Elevens självförtroende, studiemotivation och

möjlighet att uppleva glädjen i att lyckas och lära sig stärks. Samtidigt främjas elevernas delaktighet och de uppmuntras att ta ansvar för skolarbetet.

Att bedöma behovet av stöd och ge det stöd som behövs ska ingå i all undervisning och fostran. Stödet ska ordnas så snart elevens stödbehov uppstår genom samarbete mellan lärarna och den övriga personalen och i nära samarbete med eleven och vårdnadshavaren. Det allmänna stödet kan innefatta alla former av stöd som ges inom den grundläggande utbildningen, utom den specialundervisning och den individualisering av lärokursen i ett läroämne som ordnas på basis av ett beslut om särskilt stöd. Elevens behov av stöd ska i första hand mötas med hjälp av utveckling av lärmiljön och flexibla undervisningsarrangemang samt handledning.

En plan för elevens lärande kan vid behov användas inom det allmänna stödet. I det fallet ska planen i tillämpliga delar innehålla samma delområden som den plan för elevens lärande som görs upp i samband med intensifierat stöd. Undervisningen kan ordnas också enligt ett eget studieprogram i stället för enligt den årskursindelade lärokursen. I så fall ska en plan för elevens lärande göras upp. I den ska nämnas vilka studiehelheter som ingår i elevens studieprogram, i vilken ordning de ska studeras, enligt vilken tidsplan och eventuella särskilda mål. För en elev som gjort snabbare framsteg kan studierna fördjupas och breddas med hjälp av planen.

7.3 Intensifierat stöd

Det intensifierade stödet är ett planerat och förebyggande stöd som utgår från elevens behov. Intensifierat stöd ges så länge som eleven behöver det. Dess effekt utvärderas regelbundet. Det intensifierade stödets syfte är att motverka att problemen växer, anhopas och blir komplicerade. Elevens självförtroende, studiemotivation och möjlighet att uppleva glädjen i att lyckas och lära sig stärks. Elevernas delaktighet främjas och de uppmuntras att ta ansvar för skolarbetet.

En elev som för sitt lärande eller sin skolgång behöver regelbundet stöd eller flera olika former av stöd samtidigt, ska ges intensifierat stöd. Det intensifierade stödet baserar sig på en pedagogisk bedömning som behandlas i skolan på ett yrkesövergripande sätt. Det intensifierade stödet kan innefatta alla former av stöd som används inom den grundläggande utbildningen, utom den specialundervisning och den individualisering av lärokursen i ett läroämne som ordnas på basis av ett beslut om särskilt stöd. Den viktigaste stödformen och den som också används i första hand är justeringar i lärmiljön. Läraren antecknar i elevens läroplan de planerade stödformerna. Elevens undervisning kan också arrangeras som icke årskursbunden undervisning. I så fall ska det av elevens plan för lärande framgå enligt vilka studiehelheter undervisningen går framåt.

Vid planeringen, genomförandet och utvärderingen av det intensifierade stödet betonas och stärks samarbetet med eleven och vårdnadshavaren. Elevvården får en större roll när det gäller att främja bibehålla elevernas välbefinnande. I den professionella elevvårdens arbete accentueras den gemensamma elevvården som erbjuds alla. Eleverna har vid behov rätt att få individuell elevvårdsservice.

7.3.1 Pedagogisk bedömning

Intensifierat stöd grundar sig på en pedagogisk bedömning. I den skriftliga pedagogiska bedömningen beskrivs

- elevens lärande och skolgång som helhet ur skolans, elevens och vårdnadshavarens perspektiv
- det allmänna stöd som eleven har fått och en bedömning av effekten av olika former av stöd
- elevens styrkor och intressen, förutsättningar för lärande och särskilda behov i anslutning till lärande och skolgång
- skolans bedömning av genom vilka pedagogiska stödåtgärder, stödåtgärder som gäller lärmiljön, handledning, elevvård eller andra stödåtgärder eleven kan stödjas
- skolans bedömning av behovet av intensifierat stöd

Den skriftliga pedagogiska bedömningen sammanställs av en eller flera av elevens lärare. Vid behov anlitas också andra sakkunniga. Samarbetet med eleven och vårdnadshavaren är viktigt både för att utredningen av behoven samt planeringen och genomförandet av stödet ska lyckas. Därför är både eleven och vårdnadshavaren med då den pedagogiska bedömningen skrivs. Den pedagogiska bedömningen sammanställs utgående från den plan för elevens lärande som eventuellt redan utarbetats inom det allmänna stödet. Ifall eleven har en habiliteringsplan eller andra planer, används de med vårdnadshavarens tillstånd.

När man inleder och ordnar intensifierat stöd, och vid behov återgår till allmänt stöd, ska detta behandlas utgående från den pedagogiska bedömningen genom yrkesövergripande samarbete med yrkespersoner inom elevvården. Behandlingen av ärendet dokumenteras i en pedagogisk bedömning. Om man under behandlingen beslutar att inleda intensifierat stöd ska det planeras och antecknas i planen för lärande. I behandlingen kan man också komma fram till att eleven får tillräckligt stöd genom det allmänna stödet.

7.3.2 Plan för elevens lärande inom intensifierat stöd

Planen för lärande är en plan för elevens studier och inlärningsmål, vars syfte är att stöda elevens uppväxt och utveckling. En plan för lärande utarbetas så snart som man har beslutat att inleda intensifierat stöd, och den följs alltid upp vid behov, minst en gång per läsår. I planen för lärande antecknas målen i elevens lärande och skolgång samt de undervisningsarrangemang, det stöd och den handledning som eleven behöver. Planen ger underlag för utvärderingen av elevens framsteg.

Den plan för elevens lärande som utarbetas inom intensifierat stöd bygger på information som tagits fram i samband med en pedagogisk bedömning, eventuellt på den plan för lärande som gjorts upp under förskoleundervisningen eller som en del av det allmänna stödet eller på en eventuell habiliteringsplan. Syftet med planen är att se till att eleven har goda förutsättningar att gå framåt i sina studier. Planen ska utarbetas av lärarna i samarbete med eleven och vårdnadshavaren. Vid behov anlitas också andra sakkunniga. Eleven deltar i planeringen enligt sina egna förutsättningar. Planen för lärande är ett praktiskt arbetsredskap för läraren då denna planerar sitt arbete. I samband med att planen för elevens lärande utarbetas, avtalas också om uppföljningen av hur målen nås och hur ofta

7.4 Särskilt stöd

Särskilt stöd ska ges elever som inte annars i tillräcklig utsträckning kan uppnå målen för växande, utveckling eller lärande och intensifierat stöd inte räcker till. Det särskilda stödet utgörs av specialundervisning enligt beslutet om särskilt stöd samt av andra former av stöd inom den grundläggande utbildningen. Ett beslut om särskilt stöd eller en förändring i den förutsätter alltid utarbetande av en pedagogisk utredning. En elev som fått ett beslut om särskilt stöd ska ges specialundervisning i enlighet med en individuell plan (IP) för hur undervisningen ska ordnas.

Syftet med olika pedagogiska lösningar i specialundervisningen är i första hand att säkerställa elevens lärande. Förutom pedagogiska lösningar kring inlärningsstöd i specialundervisningen har eleven också rätt till övrigt stöd i skolgången. Övrigt stöd kan exempelvis vara handledning, elevvårdens tjänster, tolknings- och biträdestjänster och särskilda hjälpmedel. I Helsingfors har eleven möjlighet att få eftermiddagsverksamhet som en del av särskilt stöd.

Det särskilda stödet är ett systematiskt, övergripande stöd, som ges antingen inom den allmänna läroplikten eller inom en förlängd läroplikt. Särskilt stöd ordnas i första hand i samband med övrig undervisning eller alternativt i specialklass om det inte finns andra möjligheter.

Elevens självkänsla, studiemotivation och möjlighet att uppleva glädje över att lyckas och lära sig ska stärkas. Också elevens delaktighet och förmåga att ta ansvar för sina studier ska stödjas.

Under särskilt stöd studerar eleven antingen ämnesvis eller enligt verksamhetsområde. Ifall eleven studerar ämnesvis, studerar hon eller han de olika ämnena antingen enligt allmän eller enligt individualiserad lärokurs. **Individualisering av lärokurser förutsätter beslut om särskilt stöd, vilket grundar sig på en pedagogisk utredning och ett psykologutlåtande.**

Undervisningen kan också som icke årskursbunden undervisning. I så fall ska de studiehelheterna antecknas i den individuella planen.

7.4.1 Pedagogisk utredning

Innan ett beslut om särskilt stöd fattas, ska skolan sammanställa en yrkesövergripande pedagogisk utredning om eleven. Samarbetet med eleven och vårdnadshavaren är viktigt både för att utredningen av behovet samt planeringen och genomförandet av stödet ska lyckas.

Ansvar för upprättandet av den pedagogiska utredningen ligger hos läraren. Lärarens uppgift är alltså att sammanställa

1. en skriftlig utredning om elevens framsteg i lärandet av de lärare som ansvarar för elevens undervisning
2. en skriftlig utredning om det intensifierade eller särskilda stöd som eleven fått och om elevens helhetssituation som sammanställts genom yrkesövergripande samarbete med yrkesutbildade personer inom elevvården.

Utgående från dessa två utredningar gör läraren en skriftlig bedömning av elevens behov av särskilt stöd på en blankett som används i samtliga skolor.

Den pedagogiska utredningen ska göras utgående från tidigare för eleven utarbetade pedagogiska dokument. För beredningen av ett beslut om särskilt stöd behövs, utöver en pedagogisk utredning, eventuellt också andra utlåtanden, såsom ett psykologiskt eller

medicinskt utlåtande eller en motsvarande social utredning. **Om utredningen resulterar i att man föreslår att individualiserad lärokurs i något ämne, behövs det också ett psykologutlåtande för beredningen av särskilt stöd. Ifall eleven har en habiliteringsplan eller andra planer, kan också de användas med vårdnadshavarens tillstånd.**

Innan beslutet om särskilt stöd fattas, ska eleven och elevens vårdnadshavare eller lagliga företrädare höras. På skolans nivå ansvarar rektorn för detta hörande. Vid det tillfälle hörandet genomförs ska en färdig pedagogisk utredning och nödvändiga expertutlåtanden finnas till handa, eftersom hörandet grundar sig på de dokument som behövs i beslutet.

7.4.2 Beslut om särskilt stöd

Ett beslut om särskilt stöd är ett förvaltningsbeslut och i stadens delegeringsbeslut framkommer det vilken tjänsteman som fattar beslutet. Innan beslutet om särskilt stöd fattas, ska eleven och elevens vårdnadshavare eller lagliga företrädare höras. **I Helsingfors ansvarar den skolans rektor, där det särskilda stödet kommer att ges, för detta hörande.** Ett beslut om särskilt stöd ska fattas i enlighet med förvaltningslagen. En besväransvisning ska fogas till beslutet, eftersom vårdnadshavarna har rätt att söka ändring i beslutet genom besvär. Ett beslut ska alltid motiveras. Motiveringarna till beslutet ska ingå i den pedagogiska utredningen och i eventuella utlåtanden.

Beslut om särskilt stöd innefattar:

- elevens huvudsakliga undervisningsgrupp
- eventuella tolknings- och biträdestjänster
- andra tjänster som eleven behöver
- samt vid behov undantagsarrangemang i undervisningen

I Helsingfors ordnas särskilt stöd i första hand i samband med övrig undervisning. Ifall det inte är möjligt kan stödet ordnas också i specialklass.

I allmänhet fattas ett beslut om särskilt stöd om det konstateras att det intensifierade stöd som eleven fått inte räckt till och stödets effekt har utvärderats tillförlitligt med hänsyn till kvalitet, tid och kvantitet. Ett beslut om särskilt stöd kan också fattas innan förskoleundervisningen eller den grundläggande utbildningen inleds eller under tiden sådan utbildning pågår, utan föregående pedagogiska utredning eller intensifierat stöd, om det ur en psykologisk eller medicinsk bedömning framgår att undervisningen för eleven till följd av handikapp, sjukdom, försenad utveckling, störningar i känslolivet eller någon annan därmed jämförbar orsak inte kan ordnas på annat sätt. Om ett beslut om särskilt stöd fattas under den grundläggande utbildningen utan att eleven fått intensifierat stöd, ska beslutet grunda sig på en omvärdering av elevens situation, till exempel till följd av en olycka eller svår sjukdom.

Det särskilda stödet granskas regelbundet, men åtminstone efter årskurs två och inför årskurs sju. Beslutet om särskilt stöd ska också alltid granskas om elevens behov av stöd förändras på de punkter som bestäms i beslutet. För granskningen görs en ny pedagogisk utredning om eleven. Om behovet av stöd kvarstår, fattas ett nytt beslut om särskilt stöd. Om det visar sig att eleven inte längre behöver särskilt stöd, fattas ett beslut om att stödet avslutas. Eleven övergår därefter till intensifierat stöd.

7.4.3 Individuell plan för hur undervisningen ska ordnas

För verkställandet av ett beslut om särskilt stöd ska en individuell plan (IP) för hur undervisningen ska ordnas utarbetas för eleven. IP är ett planeringsverktyg för undervisningen, vilket de lärare som undervisar eleven ansvarar för. Planen är ett dokument som beskriver den undervisning och det övriga stöd som eleven ska få i enlighet med beslutet om särskilt stöd. Syftet med den individuella planen för hur undervisningen ska ordnas är att på lång sikt stödja elevens individuella process för växande och lärande.

IP grundar sig på den information som producerats i den pedagogiska utredningen och på innehållet i beslutet om särskilt stöd. Då planen sammanställs ska man utnyttja pedagogiska dokument som gjorts upp för eleven tidigare, såsom planen för elevens lärande. Ifall eleven har t.ex. en habiliteringsplan, kan man med vårdnadshavarens tillstånd även utnyttja den.

Planen ska utarbetas av flera av elevens lärare och i samarbete med eleven och vårdnadshavaren i början av läsåret eller så snart som ett beslut om särskilt stöd har fattats, om det inte föreligger uppenbart hinder för det. **Det planerade stödet som framkommer i elevens individuella plan grundar sig på ett mångprofessionellt samarbete. För elever med särskilt stöd i specialklass beskrivs det i planen hur inklusion för eleven förverkligas.** Den individuella planen för elevens lärande nedtecknas på blanketten som är gemensam för stadens skolor.

Elevens personliga egenskaper ska inte beskrivas i den individuella planen.

Vårdnadshavarens specifika samtycke till överlåtande av information kan bifogas. Det är alltid rätt att överföra information som är nödvändig för att man ska kunna arrangera adekvat undervisning för eleven.

I IP:n beskrivs lärokurserna i de individualiserade läroämnena eller målen för undervisningen enligt verksamhetsområde, eftersom bedömningen av eleven grundar sig på dessa mål.

Planen ska granskas vid behov, dock minst en gång per läsår, i enlighet med elevens behov. De mål, stödformer och pedagogiska lösningar som beskrivs i den individuella planen samt dessas effekt ska utvärderas åtminstone vid läsårets slut och alltid vid behov.

7.4.4 Individualisering av lärokursen i ett läroämne och befrielse från studier

Det primära målet är att stödja elevens studier så att målen för den allmänna lärokursen kan nås i alla läroämnena. Svårigheter i olika läroämnena kan förebyggas och lärandet stödjas genom olika differentieringsmetoder och stödformer. Om man fastställer särskilt prioriterade områden för en elev i något läroämne, kan eleven i sina studier koncentrera sig på det centrala innehållet i läroämnet, vilket antecknas i planen för elevens lärande eller i IP:n. I det fallet studerar eleven fortfarande läroämnet enligt de allmänna målen och elevens prestation bedöms i relation till den allmänna lärokursen.

Ifall det trots stödet inte är möjligt för eleven att nå målen för det centrala innehållet med godkänt resultat, kan lärokursen i läroämnet individualiseras. Språklig och kulturell bakgrund, frånvaro, brist på motivation, bristfällig studieteknik eller utmaningar gällande beteende kan inte i sig vara grunder för individualisering av en lärokurs, utan eleven ska i

sådana fall stödjäs på andra lämpliga sätt. Inom nybörjarundervisning ska det finnas särskilt starka orsaker till att individualisera lärokurser.

Individualiserade lärokurser bestäms i beslut om särskilt stöd och grundar sig på en psykologisk utredning. Innan beslut om särskilt stöd fattas görs en pedagogisk utredning, som omfattar en bedömning av det särskilda stödet för eleven samt och det eventuella behovet av individualiserade lärokurser med motiveringar för respektive läroämne.

Individualisering av lärokursen i ett läroämne innebär att den eftersträvade nivån för elevens lärande bestäms utifrån elevens förutsättningar. Målen ska ändå ge eleven tillräckliga utmaningar. Om det senare finns behov av att öka eller minska antalet individualiserade lärokurser, ska en ny pedagogisk utredning göras och utifrån den ett nytt beslut om särskilt stöd fattas.

Målen och innehållet i en individualiserad lärokurs ska härledas ur de allmänna målen och innehållet i läroämnet för den aktuella årskursen. Målen och innehållet för lägre årskurser kan också tillämpas. De ska beskrivas tillräckligt tydligt och detaljerat i elevens IP. Det här är viktigt, eftersom undervisningen och bedömningen i läroämnet genomförs i enlighet med det som står i IP. Elevens prestationer ska bedömas i relation till elevens individuella mål i IP:n. Den eller de lärare som ansvarar för läroämnet i fråga ansvarar för att utarbeta ovannämnda innehåll i elevens IP.

I Helsingfors används endast verbal bedömning av individualiserade lärokurser i betyg i årskurs 1–3. När det rör sig om elever som omfattas av allmän läroplikt används siffror för bedömning av individualiserade lärokurser i årskurs 4–8. Sifferbedömningen kan kompletteras med verbal bedömning. När det rör sig om elever som omfattas av förlängd läroplikt bedöms individualiserade lärokurser i årskurs 4–8 verbalt eller med siffror eller en kombination av dem. Hur bedömningen sker kan variera från elev till elev och antecknas i elevens individuella plan (IP) för hur undervisningen ska ordnas.

Om det i beslutet om särskilt stöd har fastställts att eleven studerar ett eller flera läroämnen enligt en individualiserad lärokurs, ska siffervitsordet eller det verbala omdömet förses med en asterisk (*). I punkten Tilläggsuppgifter i betyget ska antecknas att eleven har studerat dessa läroämnen enligt en individualiserad lärokurs.

Om en elev studerat ett eller flera läroämnen enligt en individualiserad lärokurs, kan också slutbedömningen i dessa läroämnen vara verbal. I avgångsbetyget kan även sifferbedömning användas i dessa läroämnen. Såväl siffervitsordet som det verbala omdömet ska förses med en asterisk (*). Avgångsbetyget för en elev vars undervisning har ordnats enligt verksamhetsområde ska vara verbalt.

Individualisering av en lärokurs är det primära alternativet innan en elev helt befrias från studierna i en lärokurs. Det ska finnas särskilt vägande skäl för befrielse från studier i en lärokurs och bedömningen ska göras individuellt för varje elev. Om befrielse från studier i ett läroämne fattas ett förvaltningsbeslut i enlighet med 18 § i lagen om grundläggande utbildning. Om en elev har ett beslut om särskilt stöd, ska beslutet om befrielse ingå i beslutet om särskilt stöd. För en elev som är befriad från studier i något läroämne under en längre tid ska ordnas annan undervisning eller ledd verksamhet i samma mån.

Beslut om individualisering av en lärokurs eller befrielse från studierna i ett läroämne ska fattas i samråd med eleven och vårdnadshavaren. De ska informeras om hur åtgärderna påverkar fortsatta studier.

7.4.5 Förlängd läroplikt

Om ett handikapp eller en sjukdom hos ett barn medför att de mål som uppställts för den grundläggande utbildningen uppenbarligen inte kan nås på nio år, blir barnet läropliktigt ett år tidigare än vad som bestäms i lagen om den grundläggande utbildningen och läroplikten fortgår i 11 år. Ett beslut om förlängd läroplikt fattas i allmänhet innan barnet blir läropliktigt. Syftet är att förbättra barnets förutsättningar att klara sina studier inom den grundläggande utbildningen så bra som möjligt. Barn med grava funktionshinder omfattas av förlängd läroplikt. Också en svår sjukdom kan vara orsak till förlängd läroplikt.

Undervisningen för ett barn som omfattas av förlängd läroplikt kan ordnas på följande alternativa sätt:

- Barnet börjar i frivillig förskoleundervisning det år barnet fyller fem år, fortsätter följande år inom den läropliktsenliga förskoleundervisningen och inleder därefter den grundläggande utbildningen.
- Barnet inleder den läropliktsenliga förskoleundervisningen det år då barnet fyller sex år, deltar i förskoleundervisningen ett år och inleder därefter den grundläggande utbildningen.
- Barnet inleder den läropliktsenliga förskoleundervisningen det år då barnet fyller sex år och deltar i förskoleundervisningen två år. Inledandet av den grundläggande utbildningen skjuts då upp med ett år och barnet inleder den grundläggande utbildningen det år då barnet fyller åtta år. **Vårdnadshavarna anhåller då om skoluppskov** och ett separat förvaltningsbeslut fattas.

För en elev med förlängd läroplikt fattas ett beslut om särskilt stöd, där det besluts om eleven studerar enligt allmän eller individuell läroplan, läroämnesvis eller enligt verksamhetsområde, eller om eleven befrias från ett eller flera läroämnen. Efter beslut om särskilt stöd nedtecknas en individuell plan för hur undervisningen ordnas. I den beskrivs målen per läroämne eller verksamhetsområde. Verksamhetsområden kan definieras skolvis.

Elevens behov av förlängd läroplikt bedöms i samband med att beslutet om särskilt stöd granskas. Om det konstateras att en elev inte längre ska omfattas av förlängd läroplikt, fattas ett beslut om att den förlängda läroplikten upphör och eleven övergår därefter till den allmänna läroplikten. Vid behov kan eleven fortsättningsvis få särskilt stöd.

7.4.6 Undervisning enligt verksamhetsområde

För de gravast utvecklingsstörda eleverna, eller elever med annat funktionshinder eller allvarlig sjukdom kan undervisningen ordnas utgående från verksamhetsområden i stället för läroämnesvis, såvida eleven inte klarar av att studera individualiserade lärokurser inom den förlängda läroplikten. Också för en elev med annat funktionshinder eller allvarlig sjukdom kan det på grund av elevens hälsotillstånd vara befogat att ordna undervisningen enligt verksamhetsområde. I beslutet om särskilt stöd bestäms om studier enligt verksamhetsområde

i stället för läroämnesvis. De verksamhetsområden som hör till läroplanen är motoriska färdigheter, språk och kommunikation, sociala färdigheter, färdigheter för dagliga rutiner och kognitiva färdigheter.

Målet för lärandet gällande **motoriska färdigheter** är att stärka elevens uppfattning om sin kropp, att främja utvecklingen av elevens grov- och finmotorik och att ge eleven möjligheter att mångsidigt träna sina färdigheter i olika vardagssituationer. Undervisningen ska innehålla planering och handledning av motoriska funktioner samt element som utvecklar elevens balans, koordination, rytm, uthållighet och muskelstyrka.

Målet för lärandet gällande **kommunikativa färdigheter** är att eleven övar sig att förstå och skapa kommunikation. Målet är att eleven kommunicerar med sin omgivning, gör sig förstådd och själv förstår de andra eleverna och de vuxna i gruppen. Eleven ska ges möjlighet att kommunicera på det sätt som är ändamålsenligt för hen. Eleven ska vid behov ha tillgång till alternativa kommunikationsmetoder. Undervisningen i språk och kommunikation ska innehålla element som utvecklar elevens språkliga medvetenhet, språkliga framställning, begrepps- och ordförråd, förmåga att känna igen och använda tecken, symboler, bokstäver och ord samt tankeförmågan. De kommunikativa färdigheterna ska tränas i olika situationer under skoldagen.

Målet för lärandet gällande är att elevens färdigheter att fungera i grupp och att delta utvecklas. Undervisningen ska innehålla **sociala färdigheter** element som stödjer aktivitet i olika miljöer och utvecklar elevens sociala och emotionella färdigheter. Man ska stödja elevens självkännet och motivation för lärande genom att skapa förutsättningar för eleven att lyckas och genom att skapa en positiv atmosfär för socialt lärande.

Målet för lärandet gällande **dagliga färdigheter** är att eleven mera aktivt ska delta i aktiviteter i sin omgivning, att elevens initiativförmåga stärks och att eleven blir mera självständig. Undervisningen ska innehålla element som behandlar hälsa och trygghet, vardagskompetens, boende, förmåga att röra sig i omgivningen och delområden som behandlar fritidsaktiviteter. Träningen av de dagliga färdigheterna skapar möjligheter att öva och utveckla elevens motoriska färdigheter, språkliga och kommunikativa färdigheter, informations- och kommunikationstekniska färdigheter samt sociala och kognitiva färdigheter. De stärker i sin tur färdigheterna i de dagliga rutinerna.

Målet för lärandet gällande **kognitiva färdigheter** är att eleven aktiveras och lär sig att använda sina sinnen för att gestalta sin omgivning. Undervisningen ska stödja utvecklingen av processerna som styr elevens lärande, minne och tänkande. Lärandet av kognitiva färdigheter ska stimulera och träna sinnen och innehålla element som främjar förmågan att välja, klassificera, lösa problem och fatta beslut och att förstå förhållandet mellan orsak och verkan. Målet för lärandet är att utveckla elevens grundläggande färdigheter i läsning, skrivning och matematik. De kognitiva färdigheterna utvecklas med hjälp av innehållet i olika läroämnen.

Målet för undervisningen enligt verksamhetsområde är att stöda elevens utveckling samt främja och upprätthålla elevens funktionsförmåga. Syftet är att ge eleven sådana kunskaper och färdigheter som eleven behöver för att klara sig så självständigt som möjligt i livet. Undervisningen ska planeras utgående från elevens styrkor. De olika aktiviteterna under skoldagen ska utnyttjas i lärandet och lärmiljöerna ska utvecklas så att de är ändamålsenliga

och motiverar eleven. Elevens individuella mål och det centrala innehållet samt en bedömning av elevens framsteg beskrivs i den individuella planen (IP) separat för varje verksamhetsområde. Målen ska ställas upp så att de är realistiska och relevanta för eleven. Med vårdnadshavarens tillstånd kan en rehabiliteringsplan utnyttjas då den individuella planen görs upp.

Verksamhetsområdena kan innehålla målen och innehållet för ett visst enskilt läroämne, om eleven har styrkor i läroämnet i fråga. Undervisningen ska planeras och genomföras genom samarbete med eleven och vårdnadshavaren. Dessutom förutsätts samarbete bland lärarna och med den övriga personalen och olika experter.

I undervisning som ordnas enligt verksamhetsområden ska eleven bedömas per verksamhetsområde. Bedömningen är alltid verbal. Ifall något verksamhetsområde innehåller mål och innehåll för ett enskilt läroämne, kan detta beskrivas som en del av den verbala bedömningen eller i en bilaga till betyget.

7.5 Stödformer som fastställs i lagen om grundläggande utbildning

7.5.1 Stödundervisning

En elev som tillfälligt blivit efter i studierna eller annars behöver kortvarigt stöd för sitt lärande har rätt att få stödundervisning. Initiativet till stödundervisning för en elev ska i första hand tas av elevens lärare, men kan också tas av eleven eller vårdnadshavaren. Målet är att stödundervisningen ordnas i samförstånd med eleven och vårdnadshavaren. Eleven och vårdnadshavaren ska informeras om hur stödundervisningen genomförs och vilken betydelse den har för elevens lärande och skolgång samt om elevens skyldighet att delta i den stödundervisning som ordnas för hen.

Stödundervisningen ska inledas genast då svårigheter gällande lärande eller skolgång upptäcks, så att eleven inte varaktigt blir efter i studierna. Stödundervisning kan även användas för att förebygga svårigheter. Stödundervisningen ska ordnas systematiskt och så ofta och så omfattande som det behövs.

Målen för stödundervisningen är att stärka grundfärdigheterna och uppnå de grundläggande målen, att förebygga inlärningssvårigheter, att stöda förmågan att lära sig och att stärka en positiv självbild som elev.

Stödundervisning kan ordnas t.ex. som kompanjonundervisning, grupparrangemang eller individuellt under lektionerna eller utanför dem. Olika flexibla grupparrangemang kan användas under lektionerna. I stödundervisningen ska man använda mångsidiga metoder och olika material som hjälp för att hitta nya sätt att närma sig lärostoffet. I stödundervisningen beaktas elevens individuella behov genom mångsidiga metoder och material.

Stödundervisning kan ges på alla nivåer av stöd. Som en del av den pedagogiska bedömningen och utredningen utvärderas hur den stödundervisning som eleven fått tidigare har räckt till och vilken inverkan den haft och om eleven har fortsatt behov av

stödundervisning. Målen för stödundervisningen och hur den genomförs skrivs också in i planen för elevens lärande och i den individuella planen (IP).

Hur stödundervisningen ordnas samt arbetsfördelningen och samarbetet mellan lärarna beskrivs i skolans verksamhetsplan.

7.5.2 Specialundervisning på deltid

Specialundervisning på deltid ges som en del av allmänt, intensifierad och särskilt stöd. Specialundervisning på deltid ges elever som till exempel har inlärningssvårigheter i enskilda läroämnen, koncentrationssvårigheter, svårigheter i anslutning till studiefärdigheter, kommunikativa färdigheter eller skolgång. Målet med specialundervisningen på deltid är att stärka elevens förutsättningar för lärande och förebygga svårigheter i lärande och skolgång.

Specialundervisningen på deltid ska ordnas flexibelt som kompanjonundervisning, i en liten grupp eller som individuell undervisning. Målen och innehållet i specialundervisningen på deltid integreras i elevens övriga undervisning och stöder inlärningsfärdigheterna, förmågan att lära sig och utvecklar positiva strategier. I undervisningen används mångsidiga arbetsmetoder som beaktar gruppens och elevens behov. Undervisningen planeras och utvärderas tillsammans av lärarna och vid behov av elevvårdsansvariga.

Eleverna och vårdnadshavarna ska informeras om hur specialundervisning på deltid genomförs. Målet är att specialundervisning på deltid ordnas i samförstånd med eleven och vårdnadshavaren. De ska informeras om vilken betydelse den har för elevens lärande och skolgång samt om elevens skyldighet att delta i den.

Som en del av den pedagogiska bedömningen och utredningen utvärderas huruvida den specialundervisning på deltid som eleven tidigare har fått har varit tillräcklig och vilken effekt den haft, samt huruvida eleven behöver specialundervisning på deltid i fortsättningen. Målen för specialundervisningen på deltid och hur den genomförs skrivs också in i planen för elevens lärande och i den individuella planen (IP).

7.5.3 Tjänster och hjälpmedel som förutsätts för elevens deltagande i undervisningen

En elev har rätt att avgiftsfritt få de tolknings- och biträdestjänster, övriga undervisningstjänster och särskilda hjälpmedel. Syftet är att alla skoldagar garantera eleven grundläggande förutsättningar för lärande och skolgång, tillgängliga lärmiljöer och möjlighet till socialt samspel.

De som arbetar med eleven ska tillsammans och vid behov med hjälp av andra sakkunniga planera användningen av de tjänster och hjälpmedel som förutsätts för att eleven ska kunna delta i undervisningen. Stödet till eleven kan förutsätta specialkompetens som den egna skolans personal saknar.

Användningen av tjänster och hjälpmedel beskrivs i planen för elevens lärande eller den individuella planen (IP) för hur undervisningen ska ordnas. Deras användning och behov ska utvärderas regelbundet.